

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»

Відділ фінансово-кредитної та податкової політики

«23» 11 2023 р.

НАТВЕРДЖУЮ»
Директор ННЦ «ІАЕ»
акад. НААН, д.е.н., проф. Ю.О. Лупенко



РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

“Управління науковими проектами, самосвідомість та захист інтелектуальної власності”

- Освітня програма:** «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
- Галузь знань:** 07 «Управління та адміністрування»
- Спеціальність:** 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
- Статус дисципліни:** обов'язкова

Робоча програма навчальної дисципліни „Управління науковими проектами, самосвідомість та захист інтелектуальної власності” для здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (денної та заочної форми) – «доктор філософії» з фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок».

Розробники: **Пасічник Юрій Васильович**, д.е.н., професор, г.н.с. відділу соціально-економічного розвитку сільських територій, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»;

Калівошко Олексій Миколайович, д.е.н., доцент, головний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»;

Радченко Оксана Дмитрівна, к.е.н., доцент, с.н.с., п.н.с. відділу фінансово-кредитної та податкової політики Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»;

Леонтович Сергій Петрович, к.е.н., начальник науково-дослідного відділу Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Рецензенти: **Росоха В.В.**, доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»;

Виговська Н. Г., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Державного університету «Житомирська політехніка» (м. Житомир).

Робочу програму навчальної дисципліни „Управління науковими проектами, самосвідомість та захист інтелектуальної власності” розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної ради ННЦ «Інститут аграрної економіки» від 23.11.2023 р., протокол № 12

Голова науково-методичної ради,
академік НААН,
доктор економічних наук, професор



Ю.О. Лупенко

ЗМІСТ

1. Передмова
2. Опис навчальної дисципліни
3. Мета і завдання
4. Предмет та об'єкт
5. Результати навчання
6. Структура навчальної дисципліни для денної форми навчання
7. Структура навчальної дисципліни для заочної форми навчання
8. Програма (зміст за модулями)
9. Теми семінарських/практичних занять
10. Самостійна робота під керівництвом НПП
11. Індивідуальні завдання
12. Методи навчання
13. Форми контролю
14. Критерії оцінки знань
15. Методичне забезпечення
16. Рекомендована література

1. ПЕРЕДМОВА

Проектно-орієнтований контекст сучасного управління спрямований на дотримання чітких параметрів за часом, фінансами, матеріальними і трудовими ресурсами. Питання інтеграції теоретичних підходів у практику виконання проектів та програм набувають особливої актуальності в Україні через необхідність покращення керованості в складних організаційних умовах: обмеження у часі, зниження фінансової стабільності, максимальної оптимізації у використанні ресурсів. Саме тому у підготовці аспірантів фінансового профілю навчальна дисципліна займає особливе місце.

Управління науковими проектами є сучасною дисципліною, невід'ємною складовою освітнього процесу та здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної та виробничої діяльності у системі вищої освіти. Мета даної програми полягає у висвітленні теоретичних засад науково-дослідної діяльності, наданні методичних рекомендацій щодо виконання конкретних видів наукових, навчально-дослідних, дисертаційних та інших робіт.

Дисципліна надає знання інструментарію креативного мислення та основ проектного менеджменту; здатність опановувати технології обґрунтування проектних пропозицій та грантових заявок в системі освітніх і наукових грантів; здатність розуміння критеріїв проектної діяльності, добору інструментів фінансування наукових проектів; дотриманням принципів академічної доброчинності; представляти наукові результати українською та англійською мовами в проектних пропозиціях та грантових заявках; використовувати дієві інструменти та заходи управління ризиками наукових проектів тощо.

Вивчення предмету передбачає здатність розв'язувати комплексні проблеми в сфері управління науковими проектами та дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики у фінансовій сфері.

Значна увага при вивченні дисципліни приділяється самосвідомості, патріотичному вихованню та прийомам захисту інтелектуальної власності.

Дисципліна сприяє організації наукової діяльності з урахуванням досягнень науки й техніки; упровадженню результатів наукових досліджень у практику; безпосередній участі аспірантів у науково-дослідних роботах, що проводяться у вищому навчальному закладі відповідно до Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», статуту ННЦ ІАЕ.

2. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»	
Спеціальність	<u>072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»</u>	
Освітньо-кваліфікаційний рівень	<u>Доктор філософії</u>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова (вибіркова)	
Загальна кількість годин	60	
Кількість кредитів ECTS	2	
Кількість змістових модулів	2	
Форма контролю	Диференційований залік	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	2	2
Семестр	1	1
Лекційні заняття	12 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття:	8 год.	4 год.
Самостійна робота	36 год.	44 год.
Індивідуально-консультаційна робота	4	6
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних самостійної роботи студента –	<u>1,5</u> (з розрахунку, що <u>семестр 12 тижнів</u>) <u> </u> год. <u>3,0</u> год.	

3. Мета і завдання

Метою навчальної дисципліни є: висвітлення теоретичних засад науково-дослідної діяльності, оволодіння методичним інструментарієм підготовки проєктних пропозицій та грантових заявок, навичками залучення

джерел їх фінансування; формування міждисциплінарних проектних команд; здійснення ефективного проектного менеджменту та сприяння академічній мобільності науковців.

Завдання навчальної дисципліни: формування у аспірантів цілісних знань та професійних практик, необхідних для управління науковими проектами шляхом отримання програмних компетентностей у галузі дослідницько-інноваційної та проектної діяльності; оволодіння методичним інструментарієм розробки, фінансування та виконання наукових проєктів, програм та грантів у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

4. Предмет та об'єкт

Предмет вивчення навчальної дисципліни: теорія, методи та прикладні інструменти проведення наукових досліджень через призму інтелектуально-духовного, морально-етичного, громадсько-правового та естетичного виховання; основи інтелектуальної власності; організація управління проектами, у сфері фінансів банківської справи, страхування та фондового ринку.

Об'єкт навчальної дисципліни: наукова самосвідомість, захист прав інтелектуальної власності, проектне управління

5. Результати навчання

У **результаті** вивчення дисципліни аспірант повинен вміти:

1. реалізовувати отримані знання інтелектуально-духовного, морально-етичного, громадсько-правового та естетичного виховання.
2. здійснювати охорону та знати права щодо інтелектуальної власності.
3. розрізняти загальні підходи до управління проектом, програмою та портфелем проєктів.
4. здійснювати управління інтеграцією, змістом та розкладом наукових проєктів.
5. володіти навиками управління якістю, закупівлями та ресурсами проєкту.
6. здійснювати управління комунікаціями, ризиками та вартістю проєкту.
7. проводити моніторинг залучення стейкхолдерів проєкту.

Після вивчення курсу здобувачі вищої освіти повинні володіти такими компетентностями:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 3. Здатність проведення самостійних досліджень на сучасному рівні.

ЗК 7. Здатність розробляти та управляти науковими проектами.

ЗК 8. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ФК 4. Здатність розробляти механізми реалізації фінансової політики на державному, регіональному, галузевому та корпоративному рівнях.

ФК 7. Здатність аналізувати та структурувати фінансові ринки, оптимізувати інфраструктуру їх складових.

ФК 12. Здатність знаходити закономірності розвитку педагогічного процесу у вищій школі, формування освітніх систем у різних країнах світу.

6. Структура навчальної дисципліни для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Лек.	Сем./Прак.	Інд.	Сам. Роб.	Всього
Змістовний модуль 1. Самосвідомість та захист інтелектуальної власності при виконанні наукових проектів.					
Тема 1. Формування національної наукової самосвідомості	2	2	-	6	10
Тема 2. Охорона інтелектуальної власності	2	1	1	6	10
Тема 3. Актуальні аспекти управління проектами та захистом інтелектуальної власності	2	1	1	6	10
Всього за модулем 1	6	4	2	18	30
<i>Форма контролю – реферат.</i>					
Змістовний модуль 2. Управління науковими проектами.					
Тема 1. Управління інтеграцією, змістом та розкладом наукових проектів	2	2	-	6	10
Тема 2. Управління	2	1	1	6	10

якістю, закупівлями та ресурсами проекту					
Тема 3. Управління комунікаціями, ризиками та вартістю проекту	2	1	1	6	10
Всього за модулем 2	6	4	2	18	30
<i>Форма контролю – аналітичний звіт.</i>					
<i>Підсумкова форма контролю – залік.</i>					
Всього по курсу	12	8	4	36	60

7. Структура навчальної дисципліни для заочної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Лек.	Сем./Прак.	Інд.	Сам. Роб.	Всього
Змістовний модуль 1. Самосвідомість та захист інтелектуальної власності при виконанні наукових проектів.					
Тема 1. Формування національної наукової самосвідомості	1	1	1	7	10
Тема 2. Охорона інтелектуальної власності	1	-	1	8	10
Тема 3. Актуальні аспекти управління проектами та захистом інтелектуальної власності	1	1	1	7	10
Всього за модулем 1	3	2	3	22	30

<i>Форма контролю – реферат.</i>					
Змістовний модуль 2. Управління науковими проектами.					
Тема 1. Управління інтеграцією, змістом та розкладом наукових проектів	1	1	1	7	10
Тема 2. Управління якістю, закупівлями та ресурсами проекту	1	-	1	8	10
Тема 3. Управління комунікаціями, ризиками та вартістю проекту	1	1	1	7	10
Всього за модулем 2	3	2	3	22	30
<i>Форма контролю – аналітичний звіт.</i>					
<i>Підсумкова форма контролю – залік.</i>					
Всього по курсу	6	4	6	44	60

8. Програма (зміст за модулями)

Модуль 1. Самосвідомість та захист інтелектуальної власності при виконанні наукових проектів.

Тема 1.1. Формування національної наукової самосвідомості.

- 1.1. Інтелектуально-духовне виховання.
- 1.2. Морально-етичне виховання.
- 1.3. Громадсько-правове виховання.
- 1.4. Професійне та естетичне виховання.

Контрольні запитання до теми:

1. Які основи інтелектуально-духовного виховання?
2. Вплив морально-естетичного виховання на становлення науковця.

3. Теоретичні та методологічні принципи громадсько-правового виховання.
4. Яка роль наукової ідеї в професійному вихованні?
5. Які естетичні основи виховання науковця?

Рекомендована література:

Основна [21; 30; 31].

Допоміжна [36; 37; 43-45; 47; 49; 53; 56; 63; 68; 72; 73].

Міжнародні видання [74; 77; 80].

Інформаційні ресурси Інтернет [88-91].

Тема 1.2. Охорона інтелектуальної власності.

- 2.1. Загальні основи права інтелектуальної власності.
- 2.2. Авторське та патентне право.
- 2.3. Правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності.

Контрольні запитання до теми:

1. Які основи права інтелектуальної власності?
2. Умови і способи отримання права власності на наукові твори.
3. Який зв'язок між інтелектуальною власністю і академічною доброчинністю?
4. Які особливості авторського права в Україні?
5. Які підстави для правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності?

Рекомендована література:

Основна [4; 12-14; 16; 23; 30; 31; 33].

Допоміжна [36; 37; 47; 49; 53; 56; 63; 68; 72; 73].

Міжнародні видання [74; 77; 80; 86].

Інформаційні ресурси Інтернет [88-91].

Тема 1.3. Актуальні аспекти управління проектами та захистом інтелектуальної власності.

- 1.1. Порівняння загальних підходів до управління проектом, програмою та портфелем проектів.
- 1.2. Роль та сфера впливу керівника проекту.
- 1.3. Порівняння якостей наукового керівника та наукового лідера проекту.

Контрольні запитання до теми:

1. Які основи управління проектами?
2. Яке місце займає фаза «виконання» у життєвому циклі проекту?
3. Опишіть структуру управлінських дій, визначену міжнародною системою знань РМВОК®.
4. Розкрийте зміст управлінських дій, спрямованих на виконання проекту, в частині групи процесів виконання.

5. Як співвідносяться критерії виконання проектних дій – «належне виконання», «продуктивне», «ефективне»?
6. Як розкривається роль керівника проекту?
7. Які повноваження наукового лідера проекту?

Рекомендована література:

Основна [2; 7; 8; 9; 10; 11; 14; 25; 29; 32; 33; 34].
Допоміжна [36; 37; 39; 40; 48; 52; 54; 55; 63; 64; 66].
Міжнародні видання [74; 77; 80; 87; 85].
Інформаційні ресурси Інтернет [88-91].

Модуль 2 . Управління науковими проектами.

Тема 2.1. Управління інтеграцією, змістом та розкладом наукових проектів.

- 1.1. Управління інтеграцією проекту.
- 1.2. Управління змістом проекту.
- 1.3. Управління розкладом проекту.

Контрольні запитання до теми:

1. Які основи управління інтеграцією проектів?
2. В чому суть управління змістом проекту?
3. Охарактеризуйте кількісні та якісні змінні у характеристиках проекту залежно від типу його організаційної структури.
4. Опишіть ролі зацікавлених учасників проекту на прикладі аграрної галузі.
5. Дайте характеристику моделям зрілості РМО, що описані І. Кенделом, К. Ролінзом.
6. Вирішіть завдання «вибору організаційної структури для виконання проекту» на прикладі систем управління проектами у науці.
7. Які етапи управління розкладом проекту?

Рекомендована література:

Основна [3; 10; 11; 13; 17; 28; 29; 30].
Допоміжна [35; 57; 60-62; 71].
Міжнародні видання [75; 76; 77; 78; 79; 85].
Інформаційні ресурси Інтернет [88-91].

Тема 2.2. Управління якістю, закупівлями та ресурсами проекту.

- 1.1. Управління якістю проекту
- 1.2. Управління закупівлями проекту.

1.3. Управління ресурсами проекту.

Контрольні запитання до теми:

1. Опишіть процес «керівництво та управління виконанням проекту».
2. Охарактеризуйте загально-інформаційну модель процесу «здійснення закупівель».
3. Які вимоги висуваються до забезпечення інтегрованої системи «вартість/графік»?
4. Визначить загальну структуру витрат на забезпечення якості.
5. Які вимоги висуваються до виконання процесу «забезпечення якості»?
6. Порівняйте вимоги якості – до продукту та управлінських процесів
7. Доведіть доцільність використання сучасних ІТ в управлінні комунікаціями проекту на фазі «виконання».
8. Ідентифікуйте організаційно-технічні можливості сучасних програмних засобів для управління ресурсами проектами.

Рекомендована література:

Основна [1; 15; 20; 24; 26; 29; 30].

Допоміжна [35; 57; 58; 65; 71].

Міжнародні видання [75; 76; 77; 78; 79; 85].

Інформаційні ресурси Інтернет [88-91].

Тема 2.3. Управління комунікаціями, ризиками та вартістю проекту.

- 1.1. Управління вартістю проекту.
- 1.2. Управління ризиками проекту.
- 1.3. Управління комунікаціями проекту.
- 1.4. Особливості проектів аграрної сфери.

1. Поясніть, чому у системі управління якістю обов'язковим елементом включено «ставлення стейкхолдерів»?

2 Охарактеризуйте показники для оцінки ходу виконання проекту за методом освоєного обсягу (EVT/EVM).

3. Проаналізуйте підходи прогнозування кінцевого бюджету проекту (FAC).

4. Окресліть процеси «управління розкладом» і «управління вартістю» проекту.

5. Як називається документ-зобов'язання щодо планової вартості та очікуваних термінів виконання дій?

6. Який метод використовують для вимірювання контролю ефективності виконання і прогнозування термінів завершення проекту?

7. Яке правило розподілу витрат у часі рекомендується для регулярних перевірок протягом усього періоду «виконання»?

8. Який показник оцінки ходу виконання проекту передбачає вимірювання досягнутих об'ємів виконання проекту у порівнянні із запланованим об'ємом?

9. Як класифікуються ризики проекту?

Рекомендована література:

Основна [5; 6; 15; 18; 19; 20; 21; 27; 30].

Допоміжна [35; 38; 51; 59; 69; 70].

Міжнародні видання [75; 76; 77; 78; 79; 84; 85].

Інформаційні ресурси Інтернет [88-91].

9. Темі семінарських/практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. Самосвідомість та захист інтелектуальної власності при виконанні наукових проектів.		4
1	Управління охороною інтелектуальної власності	2
2	Актуальні аспекти управління проектами та захистом інтелектуальної власності	2
Модуль 2. Управління науковими проектами		4
1	Управління інтеграцією, змістом та розкладом наукових проектів	2
2	Планування управління вартістю проекту	2
	Усього:	8

10. Самостійна робота під керівництвом НПП

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. Самосвідомість та захист інтелектуальної власності при виконанні наукових проектів.		18
1	Вибір постачальника проекту	9
2	Вимоги, що висуваються до якості проекту	9
Модуль 2. Управління науковими проектами		18
	Характеристики компетентностей проектного менеджера	9

	Формування команди проекту	9
	Усього:	36

11. Індивідуальні завдання

Завдання 1.1

1. Який підхід слід використовувати для розподілу відповідальності при виконанні проекту?

а) формування команди проекту → розподілення відповідальності серед членів команди проекту; б) керівник проекту визначає склад/зміст проектних дій → набір учасників команди проекту;

в) уточнення складу/змісту пакету робіт здійснюється на фазі ініціації життєвого циклу проекту, та розподіл відповідальності – на фазі виконання; г) розподіл виконавців за конкретними проектними діями здійснюються шляхом постійного узгодження з роботою над складом/змістом пакету робіт.

Завдання 1.2.

2. Які характеристики відносяться до компетентностей проектного менеджера?

а) рівень інтелекту (IQ);

б) рівень освіти;

в) досвід роботи; г) навички міжособистісного спілкування;

д) знання контексту проекту; е) знання й навички загального менеджменту;

ж) усі варіанти вірні.

Завдання 2.1.

3. Визначить цілі, яких прагне досягти менеджер проекту під час першої наради з проектною командою:

а) розгляд проекту у цілому (його масштаб, цілі, загальний графік, методи й технологічні процеси);

б) окреслити ролі і сфери відповідальності учасників; в) вирішити деякі міжособистісні проблеми; г) визначити, яка інформація потрібна, і як члени команди будуть обмінюватись нею;

д) сформувати стиль роботи команди над проектом.

Завдання 2.2.

4. Ефективність команди безпосередньо залежить від того, наскільки швидко вона перейде до етапу:

а) формування;

б) шторм/бушування;

в) врегулювання/нормалізація;

г) результативність/виконання.

Завдання 3.1.

5. В Україні оцінка компетентності проектних менеджерів здійснюється за стандартами:

- а) PMBOK®;
- б) P2M;
- в) NCB UA Version3.0;
- г) усі варіанти вірні

Завдання 3.2.

6. Якому процесу виконання проектних дій відповідає наступна характеристика: «складається з певних правил процедур, а також дій з постійного удосконалення процесів, що виконуються»?

- а) керівництво та управління виконанням проекту;
- б) здійснення закупок;
- в) забезпечення якості проекту;
- г) усі варіанти вірні.

Завдання 4.

7. Для того, щоб виконати вимоги, що висуваються до якості проекту, необхідно забезпечити:

- а) певний рівень якості продукту;
- б) оновлення документів проекту;
- в) певний рівень якості управлінських процесів;
- г) перетворення стейкхолдерів на активних прихильників проекту;
- д) усі варіанти вірні.

12. Методи навчання

1. Словесні, наочні, практичні (для передача та сприймання навчальної інформації).

Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемне викладання, частково-пошуковий, дослідницький (для пізнавальної діяльності здобувачів).

Методи оволодіння новими знаннями, формування вмінь і навичок, перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок (залежно від основної дидактичної мети і завдань).

Методи усного викладу знань, закріплення навчального матеріалу, самостійної роботи учнів з осмислення й засвоєння нового матеріалу роботи із застосування знань на практиці та вироблення вмінь і навичок, перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок.

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання й мотивація учіння, контролю, самоконтролю, взаємоконтролю і корекції, самокорекції, взаємокорекції в навчанні (з точки зору цілісного підходу до діяльності у процесі навчання).

13. Форми контролю

За місцем, яке посідає контроль у навчальному процесі інституту, розрізняємо попередній (вхідний), поточний, рубіжний і підсумковий контроль.

Попередній контроль (діагностика вихідного рівня знань здобувачів) застосовуємо як передумову для успішного планування і керівництва навчальним процесом. Він дає змогу визначити наявний рівень знань дня використання їх викладачем як орієнтування у складності матеріалу. Формою попереднього контролю є вхідний контроль знань. Він проводиться на 1-му курсі, щоб оцінити реальність оцінок, отриманих на вступних іспитах з певного предмета. Попередній контроль у вигляді перевірки і оцінки залишкових знань проводимо також через деякий час після підсумкового іспиту з певної дисципліни як з метою оцінки міцності знань, так і з метою визначення рівня знань з забезпечуючих предметів для визначення можливості сприйняття нових навчальних дисциплін.

Поточний контроль знань є органічною частиною всього педагогічного процесу і слугує засобом виявлення ступеня сприйняття (засвоєння) навчального матеріалу. Управління навчальним процесом можливе тільки на підставі даних поточного контролю. Завдання поточного контролю зводяться до того, щоб:

- 1) виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається;
- 2) визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення;
- 3) виявити ступінь відповідальності здобувачів і ставлення їх до роботи, встановивши причини, які перешкоджають їх роботі;
- 4) виявити рівень опанування навиків самостійної роботи і намітити шляхи і засоби їх розвитку;
- 5) стимулювати інтерес здобувачів до предмета і їх активність у пізнанні.

Головне завдання поточного контролю – допомогти здобувачам організувати свою роботу, навчитись самостійно, відповідально і систематично вивчати усі навчальні предмети. Поточний контроль – це продовження навчальної діяльності педагога і педагогічного колективу, він пов'язаний з усіма видами навчальної роботи і має навчити студентів готуватись до перевірки з першого дня занять і кожного дня, а не наприкінці семестру або навчального року. Разом з тим поточний контроль є показником роботи і педагогічного колективу. Звісно, що студенти у семестрі вивчають одночасно до десяти предметів, і не усі викладачі ставлять до них однакові вимоги. Нерідко деякі викладачі ставлять дещо підвищені вимоги, і здобувачі змушені весь семестр займатись тільки одним предметом коштом інших. У цьому разі показники поточної успішності можуть бути сигналом про серйозні порушення навчального процесу.

Зазначені завдання поточного контролю вимагають від викладачів і адміністрації відпрацювати певну систему і методику його проведення з

врахуванням рівномірного і узгодженого розподілення контрольних знань у відповідності до бюджету часу студентів.

Рубіжний (тематичний, модульний, блоковий) контроль знань є показником якості вивчення окремих розділів, тем і пов'язаних з цим пізнавальних, методичних, психологічних і організаційних якостей здобувачів. Його завдання – сигналізувати про стан процесу навчання здобувачів для вжиття педагогічних заходів щодо оптимального його регулювання. Якщо поточний контроль проводимо лише з метою діагностики першого рівня засвоєння, тобто рівня загального орієнтування у предметі, то рубіжний контроль дає можливість перевірити засвоєння отриманих знань через більш довгочасний період і охоплює більш значні за обсягом розділи курсу. Відповідно змінюється методика контролю, від здобувачів можна вимагати самостійної конструктивної діяльності, а також виявити взаємозв'язки з іншими розділами курсу.

Рубіжний контроль може проводитись усно й письмово, у вигляді контрольної роботи, аналітичного звіту, реферату, презентації наукового проекту індивідуально або у групі.

Підсумковий контроль являє собою іспит здобувачів з метою оцінки їх знань і навиків у відповідності до моделі доктора філософії.

Основна мета іспиту – встановлення дійсного змісту знань здобувачів за обсягом, якістю і глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності.

Основними формами контролю знань здобувачів є контроль на лекції, на семінарських і практичних заняттях, у позааудиторний час, на консультаціях, заліках і іспитах.

1. Контроль на лекції ми проводимо як вибіркоче усне опитування здобувачів або з застосуванням тестів за раніше викладеним матеріалом, особливо за розділами курсу, які необхідні для зрозуміння теми лекції, що читається, або ж для встановлення ступеня засвоєння матеріалу прочитаної лекції (проводиться за звичай у кінці першої або на початку другої години лекції).

Поточний контроль на лекції покликаний привчити здобувачів до систематичної проробки пройденого матеріалу і підготовки до майбутньої лекції, встановити ступінь засвоєння теорії, виявити найбільш важкі для сприйняття здобувачами розділи з наступним роз'ясненням їх. Контроль на лекції не має віднімати багато часу.

Поточний контроль на практичних та семінарських заняттях проводиться з метою виявлення готовності здобувачів до занять у таких формах:

1. Вибіркове усне опитування перед початком занять.
2. Фронтальне стандартизоване опитування за тестами протягом 5-10 хв.
3. Фронтальна перевірка виконання домашніх завдань.
4. Виклик до дошки окремих здобувачів для самостійного розв'язування задач, письмові відповіді на окремі запитання, дані на практичному занятті.

5. Оцінка активності здобувачів у процесі занять, внесених пропозицій, оригінальних рішень, уточнень і визначень, доповнень попередніх відповідей і т. ін.

6. Письмова (до 45 хв.) контрольна робота.

7. Колоквіум по самостійних розділах теоретичного курсу (модулях).

14. Критерії оцінки знань

Поточний контроль				Рейтинг з навчальної роботи R_{HP}	Підсумкова атестація (диференційований залік)	Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4			
0-100	0-100	0-100	0-100	0-60	0-40	0-100

Примітки. 1. Рейтинг здобувача з навчальної роботи R_{HP} стосовно вивчення певної дисципліни визначається за формулою

$$R_{HP} = \frac{0,6 \cdot (R_{ЗМ}^{(1)} \cdot K_{ЗМ}^{(1)} + \dots + R_{ЗМ}^{(n)} \cdot K_{ЗМ}^{(n)})}{K_K},$$

де $R_{ЗМ}^{(1)}, \dots, R_{ЗМ}^{(n)}$ – рейтингові оцінки змістових модулів за 100-бальною шкалою;

n – кількість змістових модулів;

$K_{ЗМ}^{(1)}, \dots, K_{ЗМ}^{(n)}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для відповідного змістового модуля;

$K_K = K_{ЗМ}^{(1)} + \dots + K_{ЗМ}^{(n)}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для дисципліни у поточному семестрі.

Наведену формулу можна спростити, якщо прийняти $K_{ЗМ}^{(1)} = \dots = K_{ЗМ}^{(n)}$. Тоді вона буде мати вигляд

$$R_{HP} = \frac{0,6 \cdot (R_{ЗМ}^{(1)} + \dots + R_{ЗМ}^{(n)})}{n} + R_{ДР} R_{ШТР}.$$

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

15. Методичне забезпечення

1. Підручники, журнали та довідкова інформація з бібліотеки ННЦ «ІАЕ».
2. Леонтович С.П. Методичні рекомендації з управління програмами проектів у Міністерстві оборони України. Надано до Департаменту воєнної політики та стратегічного планування МОУ за вх. №182/5110 від 14.12.2020 р.

16. Рекомендована література

Основна

1. Бублей С. О. Прогнозування як складова управлінської культури в соціальному проектуванні Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2009. № 2. С. 26-29.
2. Бушуев С. Д. Проривні компетенції в управлінні інноваційними проектами та програмами / С. Д. Бушуев, Д. А. Бушуев, Р. Ф. Ярошенко / Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2018. № 1. С. 3-9.
3. Бушуев, С. Д., Бушуев Д. А., Ярошенко Р.Ф. Управління проектами в умовах поведінкової економіки. Управління розвитком складних систем. 33 (2018): 22-30.
4. Власенко Т. А. Місце і роль інтелектуальної власності в управлінні науковими проектами / Т. А. Власенко, О. В. Подольська, А. П. Небожина / Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 4(2). С. 302-306.
5. Войт С. М. Управління інвестиційними проектами аграрних підприємств та об'єднань в умовах довгострокового співробітництва / С. М. Войт, А. М. Орел / Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2018. № 3. С. 62-67.
6. Гнатенко І. А. Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту / І. А. Гнатенко, Є. О. Снітко, Р. В. Марков, В. П. Уткін / Формування ринкових відносин в Україні. 2021. № 9. С. 106-113.
7. Гринченко М. А. Лідерство в системі поведінкових компетенцій фахівця з управління проектами / М. А. Гринченко, О. С. Пономарьов, О. В. Лобач / Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2018. № 2. С. 81-87.
8. Данченко О. Б. Управління конфліктами наукового проекту / О. Б. Данченко, Д. І. Бедрій, І. Б. Семко / Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2019. № 2. С. 28-35.
9. Данчук В. Д. Інтелектуальні інформаційні системи управління науковими проектами / В. Д. Данчук, Ю. С. Лемешко, Т. А. Лемешко / Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. 2013. Вип. 11. С. 21-27.
10. Дей М. О. Управління науковими проектами: особливості написання успішної заявки на грант Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. Вип. 1. С. 212-215.
11. Довгань Л.Є., Мохонько Г.А., Малик І.П. Управління проектами: навч. посібник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420с.

12. Еннан Р. Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку Часопис цивілістики. 2012. Вип. 13. С. 110-119.
13. Живко З. Б. Управління проектами в інноваційно орієнтованих організаціях у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства / З. Б. Живко, Є. О. Снітко, Г. В. Джегур, І. І. Руда / Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 1. С. 131-137.
14. Запорожець І. Г. Охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності: теоретичні аспекти Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2007. № 10. С. 45-50.
15. Зачко О. Б. Моделі управління безпекою інфраструктурних проектів на стадії планування / О. Б. Зачко, Д. С. Кобилкін, Р. Р. Головатий / Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2019. № 2. С. 43-49
16. Іванова М. Охорона прав інтелектуальної власності в Україні в сучасних дисертаційних дослідженнях Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2017. Вип. 46. С. 107-137
17. Ільчук П. Г. Особливості вибору методологій управління проектами / П.Г. Ільчук, Л. Р. Задорожнюк / Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки. 2020. № 10(1). С. 53-60.
18. Кадикова І. М. Сучасні ризики освітніх проектів та розвиток менеджменту закладів вищої освіти на основі моделі балансу управлінських функцій / І. М. Кадикова, Ю. В. Овсюченко, О. В. Пересада / Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2021. № 2. С. 18-23.
19. Камысбаев М. К. Применение проектного управления в АПК Казахстана / М. К. Камысбаев, Д. А. Шыныбеков, С. В. Мурзабекова, М. Х. Хусаинова, Ж. Г. Мырзабаева / Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2019. № 2. С. 9-13.
20. Кириченко О. С. Впровадження програмного-проектного підходу до управління розвитком підприємств в сучасних умовах Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. 2021. Вип. 4. С. 120-128.
21. Коваліско Н. В. Основи соціальної стратифікації. Л. : Магнолія, 2007. 328 с. ISSN 2311-4738 (print), ISSN 2413-3000 (online) Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2019. № 1 (1326) 35
22. Круль К. Я. Управління проектами агропромислового комплексу з урахуванням взаємодії ментальності стейкхолдерів / Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. 2020. Вип. 3. С. 214-223.
23. Мельник О. М. Охорона інтелектуальної власності в Україні Форум права. 2014. № 2. С. 258–261
24. Морозов В. В. Інтегроване управління гібридними проектами закупівель при реалізації міжнародних програм розвитку України / В. В. Морозов / Управління проектами та розвиток виробництва. 2014. № 3. С. 55-64.

25. Приймак, В. М. Управління проектами. Навчальний посібник. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2017
26. Погорелова О. В. Узагальнена модель процесів управління науковими проектами ВНЗ / О. В. Погорелова, О. Г. Левченко / Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування. 2015. № 6. С. 44-48.
27. Савіна О. Ю. Концептуальні засади моделювання ціннісно-орієнтованого протиризикового управління портфелями наукомістких проектів підприємств / Управління проектами та розвиток виробництва. 2019. № 1. С. 11-23.
28. Собко О. Вдосконалення управління інноваційними проектами та поживлення інноваційної активності підприємств України / О. Собко, І. Крисоватий / Вісник економіки. 2021. Вип. 3. С. 84-97.
29. Соколюк С. Ю. Формування інноваційного проекту шляхом прийняття ефективних управлінських рішень / С. Ю. Соколюк, І. І. Чернега, О. В. Жарун, М. А. Коротєєв, О. С. Тупчій / Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2021. Вип. 98(2). С. 203-211.
30. Фесенко Т. Г. Управління проектами: теорія та практика виконання проектних дій: навч. посібник. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х. : ХНАМГ, 2012. 181 с.
31. Хаустов В. К. Охорона прав інтелектуальної власності у глобальних процесах розвитку цифрової економіки Економіка України. 2019. № 6. С. 79-90.
32. Шапиро В. Д., Мазур И. И., Ольдерогге Н. Г. Управление проектами. М. : Омега-Л, 2004.
33. Яворська О. Охорона прав інтелектуальної власності науково-педагогічних працівників: здобутки, перспективи, проблеми Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2016. Вип. 63. С. 113–119.
34. Ястребова В. Я. Управління освітніми проектами у змісті підвищення кваліфікації керівників закладів освіти Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 9(3). С. 110-112.

Допоміжна

35. AA1000SES. Міжнародний стандарт взаємовідносин із зацікавленими особами. URL: www.wikiquality.ru/docs/AA1000SES.docx
36. Александров Д. Освітнянська самосвідомість та імперативи інституту освіти: соціально-філософський аналіз Versus. 2015. № 2. С. 71-76.
37. Бабенко М.С., Ротань М.П., Стасюк В.В. Виховна робота: методологія, організація і методика: Навчально-методичний посібник: К.: ВПІ НАОУ, 2001.
38. Біда П. І. Геоінформаційне забезпечення земельпорядного проектування для управління земельними ресурсами Український журнал прикладної економіки. 2017. Т. 2, № 1. С. 184-187.
39. Булгаков Р. В. Модель комплексної оцінки рівня оперативного управління науковими проектами у вищих військових навчальних закладах Збірник наукових праць Військової академії (м. Одеса). Технічні науки. 2016. Вип. 1. С. 144-150.

40. Булгаков Р. В. Напрями підвищення ефективності управління науковими проектами у вищих військових навчальних закладах / Р. В. Булгаков, В. Г. Головань // Системи озброєння і військова техніка. 2020. № 2. С. 109-118.
41. Бушуев С. Д., Бушуев Д. А., Ярошенко Р. Ф. Деформація поля компетенцій в інноваційних проектах. Вісник національного технічного університету «ХПІ». Збірник наукових праць. Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. Харків. : НТУ «ХПІ». 2017. № 2 (1224). С. 3–7. DOI: 10.20998/2413-3000.2017.1224.1.
42. Бушуев, С.Д., Ярошенко Н.П. Планетарная модель ментального пространства программ развития организаций. Управление развитием сложных систем. 2012. № 9. С. 11.
43. Гладкий С. О. Самосвідомість як структурно-функціональне ядро правового самопізнання Часопис Київського університету права. 2014. № 3. С. 13-16.
44. Дзвінчук Д. І. Національна самосвідомість як чинник ефективного державотворення та модернізації політичної системи Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2015. Вип. 63. С. 99-107.
45. Іващенко І. Розбите дзеркало. «Учення про науку 1804» Й. Г. Фіхте як спроба нерелективної теорії самосвідомості та її вплив на Гайдельберзьку школу Sententiae. 2012. № 1. С. 28-68
46. Ілляш С. Погляд на самосвідомість з позиції системного підходу Збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2012. Вип. 1. С. 212-221.
47. Керівництво із соціальної відповідальності ISO/DIS 26000/ Міжнародна організація стандартизації Guidance on social responsibility. URL: www.isotc.iso.org
48. Кирилишен Я. В. Проектування структури інформаційної системи підтримки процесів управління ресурсами / Я. В. Кирилишен, О. С. Чредніченко / Моделювання регіональної економіки. 2010. № 2. С. 277-284.
49. Ключова Л. Професійна самосвідомість педагогічних працівників: етичний підхід до вирішення проблеми Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 9(1). С. 177-181.
50. Ковальська К. Сутність і особливості управління конфліктами інтересів у корпорації Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. Вип. 121-122. С. 86-89.
51. Мамонова В. Удосконалення механізмів проектування регіонального розвитку в Україні: технології державного управління / В. Мамонова, Т. Торгалю. / Публічне адміністрування: теорія та практика. 2016.
52. Медведєва О. М. Гносеологічні положення пізнання ціннісно-орієнтованого управління взаємодією в проектах Управління проектами та розвиток виробництва. 2014. № 3. С. 129-134.
53. Мельник Ю. М. Самосвідомість в парадигмі самореалізації особистості Наукове пізнання: методологія та технологія : Філософія. 2014. Вип. 2. С. 84-92.
54. Мельниченко О. І., Лебідь І. Г., Ткаченко В.А. Системний аналіз управління комунікаціями в освітніх проектах Управління розвитком складних систем. 2020. № 41. С. 28–34. [dx.doi.org\10.32347/2412-9933.2020.41.28-34](https://doi.org/10.32347/2412-9933.2020.41.28-34).

55. Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 «Настанова по соціальній відповідальності» URL: http://www.ksovok.com/doc/iso_fdis_26000_rus.pdf
56. Мороз Г. Філософія науки як самосвідомість сучасного науковця Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія. 2011. Вип. 563-564. С. 31-35.
57. Овсянкін А. М. Вибір ефективних моделей системи управління вимогами в проектах Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2019. № 1. С. 55-62.
58. Організаційна поведінка / Д. Гелрігел, Дж. В. Слокум-молодший, Р.В. Вудмен, Н.С. Бренінг; Пер. з англ.. І. Тарасюк, М. Зарицька, Н. Гайдукевич. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2011. 726 с.
59. Приймак В. М. Гнучкі моделі управління командною роботою інжинірингових проектів / В. М. Приймак, Б. В. Корж / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2019. Вип. 6. С. 21-27.
60. Проскурін М. В. Модель системи управління ІТ-проектами на основі машинного навчання / М. В. Проскурін, В. В. Морозов, Т. М. Шелест / Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2019. № 1. С. 42-50.
61. Рибак А. І. Структурно-логічна модель системи проектно-орієнтованого управління Управління проектами та розвиток виробництва. 2014. № 3. С. 65-74.
62. Савельєва О. С., Становська І. І., Торопенко А. В., Березовська К. І., Хеблов І. Розробка термодинамічних когнітивних моделей проектної діяльності. Вісник НТУ «ХПІ». Харьков: НТУ "ХПІ", 2015. № 62(1171). С. 89–93.
63. Савчук В. А. Національна самосвідомість: огляд психологічних концепцій Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Психологія. 2017. Вип. 5. С. 147-157.
64. Самсоненко М. С. Проектний менеджмент як інструмент управління економічною конкуренцією / М. С. Самсоненко, Х. С. Передало. // Ефективна економіка. 2021. № 1.
65. Сидорчук О. В. Структура процесу управління конфігурацією проектів / О. В. Сидорчук, Р. Т. Ратушний, А. М. Щербаченко, О. М. Сиваковська // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2017. № 3. С. 29-34.
66. Становська І. І. Стратифікація індивідуальних компетенцій з метою побудови динамічних морфологічних моделей проектного управління / І. І. Становська, К. В. Колеснікова // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія : Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2019. № 1. С. 30-36.
67. Тесля Ю. М. Моделі і методи впровадження корпоративної системи управління проектами в девелопменті / Ю. М. Тесля, І. І. Оберемок, О. Г. Тімінський / Управління проектами та розвиток виробництва. 2009. № 1. С. 28-35.

68. Трикіша А. П., Загороднюк І. М. Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах Європейської інтеграції Економіка і управління. 2011. № 2. С. 138-139.
69. Хадарцев О. В. Оцінка та удосконалення системи управління проектами на підприємстві / О. В. Хадарцев, А. В. Моргун / Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки. 2019. № 12(1). С. 55-63.
70. Хрутьба Ю. С. Особливості взаємодії зацікавлених сторін у природоохоронних проєктах / Ю. С. Хрутьба, В. В. Морозов, А. С. Хрутьба / Управління розвитком складних систем. 2019. Вип. 37. С. 32-39.
71. Циган Р. М. Методика управління кадрами в рамках проєктної роботи з використання технологій big data / Р. М. Циган, Н. Г. Кирилах, Д. Є. Солодков. / Ефективна економіка. 2020. № 5.
72. Шахов В. В. Професійна самосвідомість фахівця як психологічний феномен Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. 2016. 46. С. 164-169.
73. Шморгун О. О. Національна самосвідомість як екзистенційний вибір: європейський досвід. Мультиверсум. Філософський альманах. 2015. Вип. 1-2. С. 100-111.

Міжнародні видання

74. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide). 5th Edition. Project Management Institute, Four Campus Boulevard, Newtown Square, 2013. 586 p.
75. Agile methodology. Examples, when to use it, advantages and disadvantages. URL: <http://istqbexamcertification.com/what-is-agile-methodologyexamples-when-to-useit-advantages-and-disadvantages>
76. Azoulay, P., & Li, D. (2020). Scientific grant funding (Vol. 26889). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
77. Gottlieb, M., Lee, S., Burkhardt, J., Carlson, J. N., King, A. M., Wong, A. H., & Santen, S. A. (2019). Show me the money: successfully obtaining grant funding in medical education. *Western Journal of Emergency Medicine*, 20(1), 71.
78. Graziano, M. S. (2019). *Rethinking consciousness: a scientific theory of subjective experience*. WW Norton & Company.
79. Halchenko, Y., Meyer, K., Poldrack, B., Solanky, D., Wagner, A., Gors, J., ... & Hanke, M. (2021). DataLad: distributed system for joint management of code, data, and their relationship. *Journal of Open Source Software*, 6(63).
80. Hicks, A., Barclay, J., Chilvers, J., Armijos, M. T., Oven, K., Simmons, P., & Haklay, M. (2019). Global mapping of citizen science projects for disaster risk reduction. *Frontiers in Earth Science*, 7, 226.
81. ISO 21500:2012. Guidance on project management URL: http://www.org/iso/home/store/catalogue_tc/atatalogue_detail.htm?csnumber=50003
82. Koch, C. (2018). What is consciousness. *Scientific American*, 318(6), 60-64.

83. Lean Enterprise Academy. URL: <http://leanuk.org> 6.Kanban. Just-In-Time at Toyota. Management Begins at the Workplace. Hardcover, 1986. 425p
84. Lebid, I., Tkachenko, V., & Khrutba, Y. (2020). Діагностика стейкхолдерів інноваційних освітніх проєктів. *Управління розвитком складних систем*, (43), 47–53. <https://doi.org/10.32347/2412-9933.2020.43.47-53>.
85. Michel, M., Beck, D., Block, N., Blumenfeld, H., Brown, R., Carmel, D., ... & Yoshida, M. (2019). Opportunities and challenges for a maturing science of consciousness. *Nature human behaviour*, 3(2), 104-107.
86. Rowland, Julia H., et al. «Survivorship science at the NIH: lessons learned from grants funded in fiscal year 2016» *JNCI: Journal of the National Cancer Institute* 111.2 (2019): 109-117.
87. Taffe, M. A., & Gilpin, N. W. (2021). Equity, Diversity and Inclusion: Racial inequity in grant funding from the US National Institutes of Health. *Elife*, 10, e65697.

Інформаційні ресурси Інтернет

88. Використання шаблону бази даних Access для проєктів URL: <https://support.microsoft.com/uk-ua/>
89. Квест технології URL: <https://sch-10.jimdofree.com/>
90. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
91. Урядовий портал. URL: <http://www.kmu.gov.ua>.